

מסורת הש"ס

- א. דרר ארץ וטא פ"ז.
- ב. תוספתא פסחים פ"ו(ז)
- (בשנינו לשון). מכלתא
- כא פ"ג.
- ג. פסחים צא, א. צה, א.
- יוטא נא, א. קידושין מב,
- א.

גרסות

- חכם יחשב בכתב יד
- ובמקורות: חכם יחשב
- אוטם שפתיו נכו.
- לאו משום בכת"י: מאי
- טעמא משום.

מכאן אמרו חכמים: יפה שתיקה לחכמים, קל וחומר לטפשים. שהרי במקרה שלא אמרו דבר — הכל יהיה מתוקן, וכל שיוסיפו וידברו יסבכו את עצמם, וכך נאמר "גם אויל מחריש חכם יחשב אטם שפתיו נכו" (משלי יז, כח).

גמרא מכאן אמרו — מפני דבר כזה אמרו יפה שתיקה כו'. אילו אמר ולא אמרו — הגני חזן לו תקנה, לא אמר ולא אמרו — שניהן רלווין. זה אוכל משלו כו'. לימא מתניתין — דקתני "שנים שנתערבו פסחיהן כו'". דלא כר' יהודה — דנעני שיהא אחד אחד מזני חבורה הראשונה קיים עליו.

א במשנה דברנו על שנים שנתערבו פסחיהם מה יעשו ומציעים: לימא מתניתין [האם נאמר שנתערבו] שלא כשיטת ר' יהודה. דתניא [ששנויה ברייתא]: "ואם ימעט הבית מהיות משה" (שמות יב, ד) מלמד הכתוב שמתמעטין והולכין בני החבורה ומושכים ידיהם מן הקרבן ובלבד שיהא אחד מבני חבורה הראשונה קיים, אלו דברי ר' יהודה, ר' יוסי אומר: לא כן, ובלבד שלא יניחו את הפסח כמות שהוא שלא יהא הפסח זמן כלשהו בלא כל בעלים, ולכאורה במשנתנו כיון שבני החבורה הראשונים מותרים על פסחם והוא מצוי בידם של אנשים שגוספו מן השוק ואינם מחבורה הראשונה הרי זה שלא כשיטת ר' יהודה! אמר ר' יוחנן: אפילו תימא [תאמר] שמשנתנו כשיטת ר' יהודה כי כיון שאמר ר' יהודה במקום אחר אין שוחטין את הפסח על היחיד והייבים להיות לפחות שנים הרי פסח זה שהיה בבעלותו של יחיד מעיקרא לאמנויי אחרינא בהדיה קאי [מתחילה פסח זה שימנה עוד אחר עמו עומד] ואיתו שבצטרף

א מכאן אמרו חכמים: יפה שתיקה לחכמים, קל וחומר לטפשים, שנאמר "אויל מחריש חכם יחשב".

א "שנים שנתערבו פסחיהם וכו'". לימא מתניתין דלא כרבי יהודה, דתניא: "ואם ימעט הבית מהיות משה" — ימלמד שמתמעטין והולכין ובלבד שיהא אחד מבני חבורה קיים, דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר: ובלבד שלא יניחו את הפסח כמות שהוא. אמר רבי יוחנן: אפילו תימא רבי יהודה, כיון דאמר רבי יהודה: אין שוחטין את הפסח על היחיד — מעיקרא לאמנויי אחרינא בהדיה קאי, וכאחד מבני חבורה דמי. אמר רב אשי: מתניתין נמי דייקא, דקתני: וכו' חמש חבורות של חמשה חמשה. של חמשה — אין, אבל של חמשה וארבעה — לא, לאו משום דלא פייש חד מבני חבורה גביה? שמע מינה.

הדרן עלך מי שהיה טמא וסליקא לה פסח שני

כאחד מבני חבורה דמי [נחשב] שהרי מתחילה היה על דעת כן. אמר רב אשי: מתניתין נמי דייקא [משנתנו גם כן מדוייקת] כשיטת ר' יהודה, דקתני [ששנינו] וכן חמש חבורות של חמשה חמשה וגדייק של חמשה — אין [כן] שאז אפשר להשתמש בתקנה זו שילכו ארבעה מהם לחבורות האחרות. אבל חבורות של חמשה וארבעה — לא נאמרו במשנה לאו משום דלא פייש חד מבני חבורה גביה [האם לא חשוט שלא נשאר אחד מבני חבורה ראשונה לידו] שאין לעשות שיהא קרבן הפסח בלא אחד מבני חבורה הראשונה ומסכמים אכן שמע מינה [גמרא מכאן] שמשנתנו כשיטת ר' יהודה היא.

ככל מוקדם הוא — הוה ליה אחד מזני חבורה ראשונה. מתניתין נמי דייקא — דר' יהודה היל. חמשה וארבעה לא — חוש חבורות שיש בהן אחד של ארבעה אנשים, ואין זה כדי לתת חלק אחד לכל פסח ופסח — לא שרי מתניתין. מאי טעמא לאו משום דלא פש אחד מבני חבורה גביה — אלא כתלפיו פסקן של אלו לאותה חבורה שנתחדשה אחרי כן, שיש ארבעה מארבע חבורות ומאותה של ארבעה לא היה זה, דלר' יוסי טעמא משום דנריך אחד ונעליו שימנה זו את האחרון, אזל חבורה ראשונה דעת לקיחה לא קפיד, אפילו איכא זהו חבורה של ארבעה — נמי איכא תקנתא שימנו מן השוק אחד עמהן ככל מוקדם הוא פסקן, ונמלאו עליו חמשה אנשים כדי לתקן אחד לכל פסח ופסח, אלא שעת מיינה מזני חבורה קפיד.

הדרן עלך מי שהיה טמא

עיונים

אויל מחריש חכם יחשב / וכמה מקורות מוספים: ואין צורך לומר חכם מחריש. והיו שמחקו תוספת זו שהיא נראית כזוהרת למה שאמרו "קל וחומר לטפשים", ויש שהסבירו שאין כאן חזירה אלא שני משפטים שאינם קשורים ותלויים זה בזה (ראה יפ"ע).

של חמשה וארבעה לא / וחבורה של חמשה וארבעה, לדעת ר' יהודה אין לה תקנה כלל. שהרי אינם יכולים לצרף עמם אחד מן השוק שכן לשיטת ר' יהודה צריך שיטתיר לפחות אחד מבני החבורה הראשונה (מאירי).

מסורת הש"ס
א. שמות רבה פ"כ.

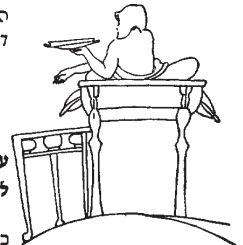
גרסות

ערב פסחים במשניות
ובמקורות שונים: ערבי
פסחים.

אפילו עני בכתי' ואפילו
עני.

החיים

הסכה

קטע מציור מימי התלמוד
של אדם האוכל (מו
השולחן הטוב כשמצא) תוך
כדי הכנה.
בימי התלמוד נהגו אנשים
לאכול בסעודות חשובות
לא בשיבה אלא בהסכה.
והיה זה מנהג עשירים ובני
חורין שזמנם בידם ויכולים
לנות לשולחן תוך כדי
הארוחה.

משנה ערב פסחים סמוך למנחה — קודם למנחה מעט. לא יאכל — כדי שיאכל מנה של מנחה לתיאנון, משום הידור מנחה. ואפילו עני שבישראל לא יאכל — נזילי פסחים, עד שיספד כדרך בני חורין, זכר לחירות, נמטה ועל השלחן. ארבע כוסות — כנגד חרצפה לשוני גאולה האמורים נגלות חללים חללים "והולאחי אתכס" "והולאחי אתכס" יוגלתי

א **משנה** ערבי פסחים סמוך לזמן מנחה — לא יאכל אדם עד שתחשך. אפילו עני שבישראל לא יאכל סעודה הפסה עד שישב מטה על צדו כדרך שמשוכני העשירים ובני החורין, ולא יפתחו לו גבאי צדקה לצורך סעודה זו מארבע

א משנה רב פסחים סמוך למנחה

לא יאכל אדם עד שתחשך. אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שישב. ולא יפתחו לו מארבע

רשב"ם
משנה ערבי פסחים סמוך למנחה — מנחה קטנה, קודם למנחה מעט — עשה נחלת עשה עשירית. דתן (פסחים נה, ח): תמיד נשחט

בזמנה ומנחה וקרנב נתשעה ומנחה. וסמוך ליה היינו חיי עשה קודם, בסוף עשה תשיעית ותחלת עשה עשירית. **לא יאכל אדם כו'** — כדי שיאכל מנה של מנחה לתיאנון, משום הידור מנחה. ואפילו עני שבישראל לא יאכל — נערני פסחים, עד שיספד כדרך בני חורין נמטה ועל השלחן, זכר לחירות. **ולא יפתחו לו** — נזילי לזקה המפרנסין את העניים, כדתנן (פלה פרק שמיני משנה ז'): אין פותחין לעני העובד ומתקם כו'. **אלמלא**: ליטא דלא יפתחו — חננלי לזקה קלי. והוא הדין נמי אם לא יתנו לו שריד שיחור נכל כמו חריו. **ללא אורחא** דמילתא קט, שרגילין ליתן לו חרצפה כוסות, סודין מפורש לפנינו. ומנינו נזרזשית רנה (פרשה פח), רב הולג נסר ר' אבא אחר: כנגד חרצפה

תוספות

ערב פסחים — אי גרסינן 'ערבי' — ניאח. ואי גרסינן 'ערב' הכי קאמר: ערב ששוחטין בו פסחים. אי נמי: ערב פסח ראשון ושני. **לא יאכל אדם** — פירוש: אפילו התפלל. ומשום מצה, כדאמרינן בגמרא. **בלא התפלל תפלת מנחה** — אפילו בשאר ימות השנה אסור, כדתנן בפרק קמא דשבת (ט, ב). ואם תאמר: ומה לא יאכל? **אי מצה** — אפילו קודם נמי אסור, כדאמרינן בירושלמי: כל האוכל מצה בערב הפסח כאילו בעל ארוסתו בבית חמיו. ואי במיני תרגימא — הא אמר בגמרא (קז, ב): אבל מטבל הוא במיני תרגימא! **ויש לומר**: דאיידי במצה עשירה, דלא אסר בירושלמי אלא במצה הראויה לצאת בה חובתו ואוכלה קודם זמנה. אבל מצה עשירה — שריא. וכן היה נוהג רבינו תם.

סמוך למנחה לא יאכל — ואם תאמר: והא אמר **ב"כ** שעה (פסחים מ, א): **בציקות של נכרים של ממלא אדם כריסו מהם, ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה, והכא אסר לאכול אפילו מבעוד יום!** **ויש לומר**: דבאותה הסעודה אדם נוהר, ואינו אוכל כל שובעו, כדי שיאכל מצה לתיאנון. אבל מבעוד יום — אין אדם נוהר, ואוכל כל שובעו, וסבר שעד הלילה יחאוה. ואדרבה, יהיה שבע יותר, כי יתברך המאכל במעו. והא דייק רבא לקמן (קז, ב) דחמרא גריד, דאי אמרת מיסעד סעיד — בין הכוסות הללו אמאי ישתה, אף על גב דבאותה סעודה נוהר מלאכול שובעו — אבל בשתייה אי אפשר להזהר. אי נמי: מבין ראשון לשני דאיכא אגדתא והלל דייק, דדמי לסעודה אחרת.

עד שתחשך — מקשים: אמאי איצטרך עד שתחשך? פשיטא! ועוד: דבגמרא גבי שבתות וימים טובים לא קתני ליהו ואומר הרב ר' יצחק מקורבי"ל: דגבי מצה דווקא בעינן עד שתחשך, כדתניא בתוספתא: הפסח ומצה ומרור מצותן משתחשך. וטעמא משום דכתיב (שמות יב) "ואכלו את הבשר בלילה הזה" ומצה ומרור איתקשו לפסח. אבל סעודת שבת וימים טובים — מצי אכיל להו מבעוד יום, כדאמר בפרק "תפלת השחר" (ברכות כז, ב): **מתפלל אדם של שבת בערב** שבת, ואומר קידוש היום מבעוד יום. ואומר מורינו הרב ר' יחיאל: דכי פריך בגמרא מאי איריא ערבי פסחים כו' — לא מצי לשנויי דנקט ערבי פסחים משום דבעי למיתני עד שתחשך, דכבר אשמעינן ב"איזהו מקומן" (זבחים נו, ב) דקתני הפסח אינו נאכל אלא בלילה, והכא אנב אורחיה תנייה בקוצר. ורבינו יהודה תירץ: אפילו אי בעינן גבי שבתות וימים טובים עד שתחשך — הכא איצטרך למיתני, דאתא לאשמועינן דאף על גב דשחיטת פסחים מבעוד יום — אינו נאכל מבעוד יום כאשר קדשים. וכן יש בירושלמי בריש פירדקין: תני ערב שבת מן המנחה ולמעלה לא יטעום כלום עד שתחשך.

ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שישב — דסלקא דעתך דהסיבה עני לא חשיבא הסיבה, דאין לו על מה להסב ואין זה דרך חירות. **ויש מפרשים: דאדלעיל קאי, עד שתחשך, ואפילו עני שבישראל. פירוש: אפילו עני שלא אכל כמה ימים** — לא יאכל עד שתחשך.

לא יפתחו לו — פירש רבינו שמואל בן מאיר: גבאי צדקה. וגרס לא יפתחו. וכן נראה, מדלא קתני לא יפתחו, לשון יהיד. ולכא למימר דיפתחו אארבעה כוסות קאי — דאם כן הוה ליה למיתני ארבע כוסות בלא מ"ם. והא דקאמר מן התמחוי — לא ימנע מלקבל, כדי לקיים ארבע כוסות, וארבע כוסות פירש רבינו שמואל בן מאיר: כנגד ארבעה לשוני גאולה, וכן יש בירושלמי.

לא יפתחו לו מארבע כוסות — מתוך הלשון משמע קצת שאין נוהגין לבני ולבני ביתו, כי אם לעצמו, והוא מוציא את כולם בשלו. וסברא הוא, דמאי שנא ארבע כוסות מקדוש

עיונים

ארבע מלכות, כנגד ארבע כוסות של פורעניות שנאמרו לאומות, וכנגדן ארבע כוסות נחמה שנאמרו לישראל: "ה' סנת חלפי וכוסים", "כוסים ריח", "כוסים יצועות אשא" (פסחים).

אורח ההלכה

אכילה בערב ספח / אסור לאכול סמוך לשעת מנחה קטנה, סמוך תשע שעות ומעלה (כערך שלש אחרי הצהרים) ויש אומרים שיש להחמיר אף מחצות היום, זמן מנחה נדולה (כח"ס, בשם ר"ע, ומחרי"ף).

עד שתחשך / ראוי להתחיל כפרר של ספח מוקדם ככל האפשר, מיד לאחר שתחשך, כדי שלא ישנו התנוקות.

אכילה בהסכה / כל אדם בישראל צריך לאכול בספח דרך הסכה על צד שפא"ל (שם סע"ה ב).

חובת ארבע כוסות / חובת נבאי הצדקה היא לתת ארבע כוסות יין לעניים (מ"ב בשם הרמב"ם, וסמ"ע, ורשב"ם). ואפילו עני המתנסר מן הצדקה. צריך להשתדל בכך דרך שימכור מלכוסו או יוה או ישיכר עצמו לקבועה שיהא לו יין ארבע כוסות. (שם סע"ה יג)

ערב פסחים / ראה בנרות בשינוי הלשון ערב — ערבי. והיו שהוסיפו בהסברת לשון "ערבי" כי הנהגה היא לערבי פסחים שבכל שנה ושנה. או שלשון זו נסמכת על לשון המקרא האמורה בפסח "בין הערבים" (מדרכי). וראה בתוס' (ד"ה ערב פסחים). ולשון "ערב פסח" העירו עליה כי אינה מדויקת. שהרי יום הקרבת הפסח הוא ב"ד בניסן וערב הפסח כדיוקו הוא ב"ג. אבל העירו כי אף בספר יהושע, וכן בכרבי חכמים לא נמנעו מלקרוא לתן המצות תן הפסח (תורי"ד).

הסכה בספח / ובתלמוד ירושלמי מסביר כי דרך עבדים לאכול מעומר שאין להם זמן לאכול, ולכן אוכלים בספח כשהם מסובין. דרך חופש ונדולה.

לא יפתחו / ויש מפרשים שלשון "יפתחו" אינה מתייחסת לאנשים מסוימים אלא לשון סתמית היא שמשמעה שלא יהו לו פתוח מארבע כוסות (ריטב"א בשם ר' יחיאל מפרים).

ארבע כוסות / ראה ברשב"ם שפכא כי ארבע כוסות נתקנו כנגד ארבע לשונות גאולה "והוצאתי", "והוצאתי", "ונגאלתי", "ולקחתי". והמאירי הוסיף וביאר משמעותן. שלשון "והוצאתי" אחכם מתחת סבלות מצרים" היא הנאולה מן העבודה כפרך במצרים, לשון "והוצאתי" אחכם מעבודתם" על נאולתם מן השעבוד שיש בעצם המצואותם תחת עול מלכות אחרת, "ונגאלתי" אחכם ברוח נטויה" — שהכה בשונאיהם ועשה ישראל אדונים ובני חורין. והרביעית "ולקחתי אחכם לי לעם" — שלקחם לו לעם קדוש ונתן לנו את חרותו. ובירושלמי נתנו טעמים נוספים: כנגד ארבע כוסות שנאמרו בפרעה. כנגד

אתכס" "ולקחתי אתכס" נפרשת וז"ל. ואפילו — ונתפרנס ונתמחוי של זקנה, דהיינו עני שנענייס. דתנן בנזכרת פסח (פרק שמיני ע"ג ע"ג): מי שיש לו מזון שתי סעודות — לא יטול מן התמחוי. **גמרא** כשהוא תאוה — ולא תנא סעודת שנת על השבוע. לא צריכא — דקתני ערב פסחים לא יאכל עד שתתקן חלה לר' יוסי, דלומר: הולך ויחולק עד שתתקן. **אפילו תימא** — ומתניתין כמי ר' יהודה היל, ונדון הוא דליתני ערבי פסחים לרנניי סמוך למנחה. **מתשע שעות** — היינו סמוך למנחה.

רשב"ם

לשוני גאולה האמורין נגלות ונריס "והולחתי" "וגלחתי" "ולקחתי" "והולחתי", נפרשת וז"ל. ואפילו — הוא נתפרנס ונתמחוי של זקנה, דהיינו עני שנענייס. דתנן בנזכרת פסח: מי שיש לו מזון שתי סעודות — לא יטול מן התמחוי. אפילו הכי, אם לא נתנו לו נגלי זקנה — ימכור את וולגושו, או ילוה או ישכיר את עלונו שגזיל יין לחרצב כוסות.

גמרא אפילו ערבי שבתות כו' — אלינא דר' יהודה כדי שיהא קידוש וסעודת שנת חנינ עניו. משום חיובא דמצה — שלא תהא נאכלת על השבוע. וחיינא דמנחה לילה הראשון חונה, דתיב (שמות יב) "נערב חאלו מנות". הכי גרסינן: אפילו תימא ר' יהודה התם מן המנחה ולמעלה כו' — נתיילתה דר' יהודה קתני מן הנומחה ולמעלה, ונתמחיתין תנן "סמוך למנחה". הכי מתשע שעות ולמעלה — היינו חלי עשה סמוך למנחה.

כוסות של יין, ואפילו מן התמחוי.

ב גמרא מאי איריא ערבי פסחים? אפילו ערבי שבתות וימים טובים נמי, דתניא: בלא יאכל אדם בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה, כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: אוכל והולך עד שתתחשף. אמר רב הונא: לא צריכא אלא לרבי יוסי, דאמר: אוכל והולך עד שתתחשף. הני מילי — בערבי שבתות וימים טובים, אבל בערב הפסח, משום חיובא דמצה — מודה. רב פפא אמר: אפילו תימא רבי יהודה, התם בערבי שבתות וימים טובים — מן המנחה ולמעלה הוא דאסיר, סמוך למנחה — שרי. אבל בערב הפסח, אפילו סמוך למנחה — נמי אסור. ובערב שבת סמוך למנחה שרי? והתניא: לא יאכל אדם בערב שבת וימים טובים מתשע שעות ולמעלה, כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: אוכל והולך עד שתתחשף! אמר ר' זוטרא: גמאן לימא לן דמתרצתא היא?

כוסות של יין ואפילו הוא עני שנענייס המקבל מן התמחוי (כלי שהיו מאספים בו מזונות לעניים) צריך לתת לו ארבע כוסות יין בלילה זה. **ב גמרא** על ההלכה שאין לאכול בערב הפסח סמוך למנחה תוהים: מאי איריא (מה שייך, מדוע דוקא) נאמר הדבר בערבי פסחים? אפילו בערבי שבתות ושאר ערבי ימים טובים נמי [גם כן] אסור. דתניא [ששנויה ברייתא]: לא יאכל אדם בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה (וחלילה) כדי שיכנס לשבת כשהוא מלא תאוה לאכול, כדי שתהא סעודת השבת עריכה לו. אלו דברי ר' יהודה, ר' יוסי אומר: אוכל והולך עד שתתחשף ואינו מקפיד. אמר רב הונא: לא צריכא [לא נצרכה] משנתנו אלא לשיטת ר' יוסי, שאמר: אוכל והולך עד שתתחשף ולשיטתו יש להדגיש הני מילי [דברים אלו] אמורים בערבי שבתות וימים טובים, אבל בערב הפסח, משום חיובא דמצה [חובת אכילת המצה] מודה ר' יוסי שראוי לאכלה ברצון ותיאבון ולכן אין לאכול קודם. רב פפא אמר: אפילו תימא [תאמר] שמשנתנו כשיטת ר' יהודה ובכל זאת יש הבדל התם [שם] בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה הוא דאסיר אבל סמוך למנחה שרי [מותר] אבל בערב הפסח אפילו סמוך למנחה נמי [גם כן] אסור. ושואלים: והאם בערב שבת סמוך למנחה שרי [מותר] לאכול? והתניא [הרי שנויה ברייתא] לא יאכל אדם בערב שבת וימים טובים מתשע שעות ולמעלה, כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה אלו דברי ר' יהודה, ר' יוסי אומר: אוכל והולך עד שתתחשף. אם כן ר' יהודה אומר שגם בערב שבת אסור לאכול עוד לפני זמן מנחה קטנה (שהוא בתשע ומחצה)! אמר ר' זוטרא: מאן לימא לן דמתרצתא היא [מי יאמר לנו שברייטא זו מיושבת ונכונה היא] בגרסתה?

מסורת השי"ם
ב. ירושלמי פסחים פ"י ה"א (כשינוי).
ג. (הכינוי) שבת קכא, ב.
גרסות
כשהוא תאוה יש במקורות: כתאוה.
וזני מילי בערבי שבתות וימים טובים בכת"י: וחני מילי בערב שבת.
דמתרצתא היא בכת"י ומקורות: דהך ברייתא מתרצתא היא.

תוספות

דכל השנה, שאחד מוציא את כולם. ומיהו, גם בקידוש שמא היה לכל אחד כוס, כדמשמע לקמן, (קא, א) גבי חויה לההוא סבא דגחין ושתי, אבל בפרק "בכל מערבין" (עירובין מ, ב) גבי זמן, משמע קצת שלא היה לכל אחד כוסו. ועוד, דאמר בגמרא (פסחים קה, ב): השקה מהן לבניו ולבני ביתו — יצא, והוא דשתה רובא דכסא. משמע דהם יצאו בשמיעה, דהא בעינן רובא דכסא. ועוד: דמשמע דלכתחלה אין רגילות להשקותם. מיהו, יש לדחות בשיש להם כוס לעצמם. אי נמי: בבני ובני ביתו קטנים מיירי, שלא הגיעו לחינוך, ואין אשתו בכלל. ומיהו, בגמרא משמע שצריך כל אחד ארבע כוסות, דקתני (שם): הכל חייבין בארבע כוסות, אחד נשים ואחד תינוקות. אמר ר' יהודה: מה תועלת לתינוקות ביין. משמע דלתנא קמא צריך כוס אף לתינוקות. ויש לדחות: דחייבין לשמוע ברכת ארבע כוסות קאמר, ומשום חינוך. ונראה להחמיר, ולהצריך ארבע כוסות לכל אחד. והמחמיר צריך ליזהר שלא יהא כוסם פגום, דאמר בגמרא (פסחים קה, ב): טעמו — פגמו.

מאי איריא ערבי פסחים — ואם תאמר: אמאי לא משני דתנא בפסח קאי, כדמשני בפרק "כל שעה" (פסחים לו, א) גבי פת עבה? ויש לומר: משום דבפסח קאי אין לו להניח ערבי שבתות דתדירי בכל שבוע. אי נמי: הכא דאיכא למיטעי ולמימר דדוקא נקט ערב פסח משום חיובא דמצה — לא הוה ליה למיתני ערב פסח. וכן בריש "מקום שנהגו" (פסחים ג, ב) איכא למיטעי, דדוקא בערב הפסח אסור לעשות מלאכה משום קרבן. מן המנחה ולמעלה — השתא סלקא דעתא דלאו דוקא, אלא הוא הדין סמוך למנחה.

אורח ההלכה

אכילה בערבי שבתות וחגים / מצוה היא שלא יקבע סעודתו בערבי שבתות וימים טובים לאחר זמן מנחה קטנה (תשע שעות). אבל אין איסור בדבר, כדברי ר' יוסי. (שו"ע אורח חיים, ב. וראה שם. מהכנה, א כהנאה)

עיונים

אפילו מן התמחוי / ראה בתוס'. ובירושלמי אמר כי ודאי אין ערב לו לאדם לאכול מן התמחוי. ובכל זאת הצריכו חז"ל שיוקם לכן לארבע כוסות אלה.
משום חיובא דמצה / ואף שיש חובה מן התורה לעשות קדוש בשבת, הרי עיקר הקדוש הוא האמירה, ושתיית היין מפלה לו. מה שאין כן במצה שיש חיוב מן התורה באכילתה (תוריי"ד). ומה שיש חובה מרבני סופרים לאכול פת בשבת, הרי באמת יכול לדחות הסעודה מילי שבת ולאכלה גם למחרת (ובלכרי שיאכל שלש סעודות). ואם כן רק במצה יש חובה אכילה כומו מסוים (מצפה איתן).